

ÉRTÉKELÉS – MILYEN MÓDSZEREKET HASZNÁLJUNK?

Az értékelés témájának és fő kérdéseinek meghatározását követően döntő lépés a módszerek kiválasztása. A módszerek nemcsak az értékelést végző személy vagy vállalat szempontjából fontosak – a megbízó önkormányzatnak, régióknak vagy közigazgatási szervnek is minden esetben legalább áttekintéssel kell rendelkeznie a rendelkezésre álló eszközökről, és azok lehetőségeiről és korlátairól. Végül, de nem utolsósorban pedig fontos tudni, hogy a módszerek technikai komplexitás és költségek tekintetében nagyban eltérnek egymástól.

A megfelelő módszerek alkalmazásának kihívása különösen nagy jelentőséget kapott, mikor a Regionális Politikai Főigazgatóságnak a 25 tagállamban az 1. és 2. célkitűzés keretében több mint 230 különböző méretű (6 millió eurótól 6 milliárd euróig!) és tartalmú programot megvalósító 2000–2006-os időszak utólagos (ex post) értékeléséhez kellett kidolgozni a megfelelő megközelítést. A magas színvonalú értékelés lehetővé tétele érdekében hozott egyik első döntés a beavatkozás fő területeinek kiválasztására, és a kérdések és módszerek e témák szerinti meghatározására vonatkozott. A kiválasztott témák szerinti értékelés egyébként a különböző szektorokra specializálódott tudósokat és szaktanácsadókat is jobban vonzotta.

A helyes értékelési módszerek kiválasztása rendkívül fontos feladat. Nem létezik azonban olyan módszer, amely képes lenne minden kérdést megválaszolni. A módszerek minden esetben a megválaszolandó kérdésektől, az adatoktól és a felhasználóktól függenek. Egyik módszer sem tévedhetetlen, mindegyiknek megvannak a maga korlátai, és egy-egy módszer a komplex társadalmaknak csak kis részét öleli fel.

Elszámoltathatóság: Mire költöttük a pénzt?

A jó politikaformálás egyik alapfeltétele a jó jelentéskészítés és a jó elszámolás. A politikaformálók tudni szeretnék, hogy mi valósult meg a strukturális alapok támogatásának köszönhetően (pl. hány induló vállalkozás kapott támogatást). Az ilyen adatokat jelenleg a legtöbb program teljesítménymutatóként gyűjti.

Az ex post értékelés legelső feladata az volt, hogy összegyűjtse az ilyen információkat a programok fizikai hatására vonatkozóan. Ez önmagában még nem értékelés, de fontos alapelem, és a politikaformálók érdeklődésére számot tartó tájékoztatás. Az értékelő csoportok megvizsgálták a tagállamok monitorozó rendszereitől érkező adatokat. Hamarosan kiderült azonban, hogy ez az információ – bár az adott programra vonatkozóan gyakran értékes volt – sok helyen hiányosnak bizonyult ahhoz, hogy átfogó képet adhasson valamennyi tagállamról. A felmérések több információval szolgáltak a beavatkozás fő területeire vonatkozóan.

Minőségi módszerek: A kohéziós politikai programok tényleges igényeket elégítettek-e ki? Milyen valós történet húzódik meg a programok mögött? Miért működtek bizonyos programok jobban, mint mások?

A számok önmagukban még nem elegendőek ahhoz, hogy meggyőzzék az adófizetőket és a politikaformálókat a pénz helyes felhasználásáról. Az ex post értékelés ezért igyekezett széleskörűen kihasználni az esettanulmányok lehetőségeit. Összesen 84 esettanulmányt és 39 helyes gyakorlatot szemléltető példát dolgozott fel. A legtöbb értékelő csoport az érdekelt felekkel készített interjúk útján szerezte be információit, illetve ellenőrizte megállapításai helyességét. Az ilyen minőségi vizsgálatok számos olyan egyéb információval szolgálhatnak, melyek a számszerűen kifejezhető hatások mellett a politikaformálók és a polgárok számára is jól szemléltethetik a közpolitikák terepen kifejtett hatását.

Ezek a módszerek arra a kérdésre keresnek választ, hogy a beavatkozások miért, kire és milyen kontextusban fejtenek ki bizonyos szándékos és nem szándékos hatásokat. E megközelítés lényege nem az, hogy számot mutasson fel, hanem hogy beszámolókat készítsen. Alapját a változás elmélete alkotja. A módszerek e csoportját ezért is hívják elméleti alapú hatásértékelésnek.

A tényellenes hatásértékelés tesztelése az ERFA-programokra vonatkozóan

A természet- és társadalomtudományok terén rendkívül népszerű és általánosan elfogadott tényellenes hatásértékelés módszere az ERFA-programok értékelésére eddig nem került széleskörűen felhasználásra. A tényellenes módszerek arról próbálnak hipotetikus képet alkotni, hogy mi történt volna a beavatkozás nélkül.

Mivel a regionális fejlesztési programok – a fizikai vagy kémiai kísérletektől eltérően – nem tesztelhetők ellenőrzött körülmények között, erre a kérdésre csak kontrollcsoportok létrehozásával adhatunk megközelítő választ. Egy induló vállalkozásokat támogató program esetén például fontos lehet összevetni a közpénzekből részesült vállalatok fejlődését az olyan vállalatokéval, melyek nem kaptak ilyen támogatást. Erre a legjobb – a kohéziós politikán belül viszont csak ritkán megvalósítható – módszer az, ha a támogatást igénylők nagy csoportjából véletlenszerűen kerülnek kiválasztásra a kedvezményezettek.

A jó politikaformálás egyik alapfeltétele a jó elszámolás

AZ ÉRTÉKELÉSI MÓDSZEREK PÉLDÁKKAL SZEMLÉLTETETT ÁTTEKINTÉSE

TÉNYELLENES HATÁSELEMZÉS

Eredményes-e a program?

- Randomizált kontrollcsoportos vizsgálat
- Különbség a különbségben
- Folytonossághiány vizsgálat
- Párosítási módszerek
- Instrumentális változók

MODELLEZÉS

- Makroökonómiai modellek (pl. HERMIN, QUEST)
- Ágazati modellek (pl. TRANSTOOLS)
- Input-output elemzés
- Társadalmi elszámolási mátrixok

A kontrollcsoportok létrehozására más módszerek is léteznek (pl. „különbség a különbségben”, párosítási módszerek). Ezek közül több is tesztesre került az 1. célkitűzés keretében német vállalkozásoknak nyújtott beruházási támogatást vizsgáló tanulmányban. A tanulmány egyértelműen szemléltette, hogy az eszköz a támogatott vállalkozások esetén további beruházásokat eredményezett. Az ilyen eltérések elfogadhatóan magyarázhatók tapasztalati bizonyítékokra és feltételezésekre alapozott ok-okozati összefüggésekkel.

Modellezés – tágabb kép

Az eddig említett módszerek mind viszonylag szűk értelemben vizsgálják a programok eredményeit. Nem képesek felölelni a gazdaság egészét, és ezen belül a program és a gazdaság egymásra gyakorolt hatását. A modellek nagy segítséget nyújthatnak e kérdés megválaszolásában. Céljuk, hogy lemásolják a fő mechanizmusokat egy-egy gazdasági rendszeren belül, amely állhat például egy régióból, vagy egy nemzetállamból. Modell segítségével például válasz kereshető arra a kérdésre, hogy a támogatott induló vállalkozások a gazdaságon belül valóban új munkahelyeket teremtettek-e, vagy egyszerűen kiszorították a piacról a nem támogatott vállalkozásokat.

Az ex post értékelés az 1. célkitűzés régióira vonatkozóan két különböző makroökonómiai modellt alkalmazott: HERMIN és QUEST. Az ezek keretében végzett szimulációk betekintést nyújtottak a kohéziós politikai programok bruttó hazai termékre, foglalkoztatásra és a gazdaság tőkeállományára gyakorolt hatásába.

A modellek egyetlen ágazatra korlátozva is alkalmazhatók. A mostani értékelés során a Regionális Politikai Főigazgatóság és a Bizottság Közös Kutatóközpontja TRANSTOOLS néven ágazati közlekedési modellt tesztelt.

A modellek használatakor fontos, hogy folyamatosan szem előtt tartjuk, hogy a modellek – az azokhoz használt lenyűgöző matematikai számítások ellenére is – leegyszerűsítve jelenítik meg

ELMÉLETI ALAPÚ ÉRTÉKELÉS

Miért eredményes a program?

- Kedvezményezettek körében végzett felmérések
- Esettanulmányok, interjúk
- Realista értékelés
- Részvételi értékelés

AZ ALTERNATÍVÁK ÉRTÉKELÉSE

- Költség-haszon elemzés
- Költséghatékonyság-elemzés
- Több kritériumos elemzés
- Feltételes értékelés

a valóságot. Elengedhetetlen tehát, hogy a felhasználók is egyértelmű képet kapjanak az azokba beépített egyszerűsítésekről és feltételezésekről, hiszen a modellek egyébként félrevezetően kelthetnek a „pontosság” benyomását.

Egymással versengő alternatívák – mi a teendő?

A politikaformálók gyakran szembesülnek olyan helyzetekkel, mikor több projekt vagy program verseng a finanszírozásért. E téren a költség-haszon elemzés a legismertebb technika. Célja, hogy a költségek és az előnyök mérlegelése, illetve az eredmények más projektekkel való összehasonlítása útján járuljon hozzá az egyes projektekkel kapcsolatban hozott döntéshez. E mérlegelés lehetővé tétele érdekében a költségek és a hasznok pénzben kerülnek kifejezésre. A Regionális Politikai Főigazgatóság jelenleg teszteli, hogy az ilyen típusú elemzés mennyire lehet hasznos a projektek befejeződését követően a 2000–2006-os időszakban a Kohéziós Alapból támogatásban részesült projektekre vonatkozóan.

Hogyan tovább

Az Európai Bizottság képtelen egymagában felsorakoztatni minden olyan bizonyítékot, amellyel alátámaszthatók a kohéziós politika eredményei. Ezért is igyekszik a tagállamokat arra ösztönözni, hogy használjanak értékeléseikben néhány precízebb módszert. Minél több olyan értékeléssel rendelkezünk, amely hitelt érdemlő bizonyítékokkal szolgál a politika különböző aspektusaira vonatkozóan, annál könnyebben alkothatunk képet a politika átfogó teljesítményéről.

Összefoglalva: nem létezik olyan csodamódszer, amely képes lenne egymagában egyszerűen megválaszolni, hogy a kohéziós politikai programok sikeresek voltak-e vagy sem. A különböző módszereken alapuló értékelések azonban megfelelő bizonyítékokat felsorakoztatva tanúsíthatják a sikert.

A TÉMÁBAN AZ EVALSED MÓDSZERTANI FORRÁSGYŰJTEMÉNYE SZOLGÁL TOVÁBBI TÁJÉKOZTATÁSSAL:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/sourcebooks/method_techniques/index_en.htm